

Transformacijski potencijal Teozofije

Dr. SVITLANA GAVRYLENKO, glavna tajnica Teozofskog društva u Ukrajini

Postoje tri osnovna smjera transformacije svijesti kod ljudi, koji su vezani uz pojavljivanje Teozofije na horizontu čovječanstva krajem 19. stoljeća. To je, takoreći, društveni transformacijski potencijal. Zatim imamo osobne transformacijske aspekte. Naravno, ovakva je podjela potpuno uvjetna.

Zbog toga se činjenica svjetonazora može smatrati prvim i najodlučnijim faktorom društvene transformacije teozofskog naučavanja. (1) **Slika svijeta počinje njenim stadijem radikalne transformacije, koji se nastavlja odvijati čak i sada.** Mnoga znanstvena područja su u procesu mijenjanja paradigmi - one se događaju od adolescencije do starosti. Okove znanosti najbrže su prevladale prirodne znanosti i psihologija. Ozbiljni i ugledni znanstvenici počinju govoriti o mnogostranosti svijeta, multidimenzionalnosti prirode i čovjeka i metafizičkim osnovama razumijevanja procesa koji se odvijaju oko nas i u našem unutarnjem svijetu. Mnogi napredni suvremeni znanstvenici možda čak ni ne znaju za H.P. Blavatsky (HPB) i njene radove. Kada se pojave koncentrični kružni valovi na površini vode i počnu udarati u mali čamac, on možda ne zna odakle oni dolaze, ali više ne može ostati u ranijem položaju.

Naučavanje o evoluciji koje je svijetu objavila Helena Petrovna, proširilo je naše razumijevanje svijeta objavljujući princip jedinstva svega u univerzumu i dalo široku panoramsku sliku razotkrivenog svemira i njegovih elemenata: galaksija, sunaca, planeta i carstava prirode. Čovjek se na toj slici pojavljuje kao organski element tog procesa, sa svojim zadatkom i svojim načinom rješavanja tog zadatka. Za sliku određene osobe presudna je njena percepcija svijeta i sebe samoga. Vjerujem da je duboko razumijevanje tog globalnog procesa razvoja, sa svim pojedinostima i nijansama, ono što tek trebamo dosegnuti budućim istraživanjem. Međutim, već i sada možemo steći određenu evolucijsku stručnost prikupljajući saznanja iz bezvremene mudrosti sadržane u djelima HPB.

Potrebna nam je ta evolucijska stručnost razumijevanja globalnih procesa razvoja univerzuma i čovjeka. Potrebna je da djelujemo odgovornije jedni s drugima i s prirodom, kako bismo nastavili poticati transformaciju koja je pokrenuta zahvaljujući herojskom životnom podvigu HPB.

Kako bih dovršila prvu točku o Teozofiji i znanosti, želim napomenuti još jedno njeno svojstvo. To je problem **znanosti i morala**. Teozofija ukazuje na ovaj važan aspekt u vezi sa znanstvenim istraživanjima. To je moralni aspekt i ne tiče se toliko znanosti kao polja znanja, već znanstvenika kao subjekta procesa znanja. Mnoga područja moderne znanosti uporno zahtijevaju od znanstvenika da prihvati odgovornost za posljedice koje mogu proizaći iz njegovih aktivnosti. U davna vremena znanost se smatrala težnjom za znanjem, koja je moralno čista. Vjerovalo se da korištenje znanja za dobrobit ili štetu čovječanstva nema nikakve veze sa samim znanjem. Stoga pitanja morala nisu bila izravno povezana sa znanošću. Osim toga, u tim vremenima utjecaj čovjeka u eko-sferi planeta bio je u skladu s obnavljajućim mogućnostima prirode.

Međutim, krajem 19. i početkom 20. stoljeća, ta se situacija promijenila. Čista znanost spojila se s tehnologijom. Francis Bacon je rekao: "Znanje je moć." No, čovječanstvo je doseglo razinu znanja i tehnologije koja je svojim utjecajem na prirodno okružje počela premašivati mogućnosti prirodnog obnavljanja našeg planeta. Danas je očigledna situacija kada o čovječanstvu ne ovisi samo sudbina biosfere, već i budućnost samog čovječanstva i našeg planeta kao kozmičkog bića.

Umjesto da bude duhovni vođa planetarne civilizacije, dostojno predstavljajući naš planet u svemirskoj zajednici, čovjek je postao stvarna prijetnja samome sebi. Istaknuti suvremeni mislilac, utemeljitelj Međunarodne akademije sistemskih studija, Erwin Laszlo, ovako je opisao ovaj proces:

Naše vrijeme svjedočilo je upečatljivim promjenama koje su prenijele glavnu ideju — tvrdnju da će naš svijet ovisiti o onome što mi ljudi mislimo, govorimo i učinimo u budućnosti i sada — od carstva banalnih istina prema carstvu znanstvenih načela.

To danas pred znanost uopće i pred svakog pojedinog znanstvenika postavlja najakutniji problem morala, etike i odgovornosti za uspjehe koje postižu te za društvene i ekološke posljedice koje pokreću. Danas je to najznačajnija prekretnica koju znanost mora napraviti u svom razvoju kako bi ušla u novi krug evolucijske spirale. Nisu svi znanstvenici spremni na to niti prepoznaju potrebu za takvim pristupom.

Sinteza istine i dobrote, znanosti i morala ne događa se automatski, to moraju učiniti sami znanstvenici koji su moralni autoriteti i nositelji moralnog imperativa u znanosti. Danas je poseban teret odgovornosti na onima koji donose nove ideje, koji prednjače u znanstvenim istraživanjima. I to je također važna komponenta novog pogleda na svijet i transformacijskih procesa koji se odvijaju u svijesti čovječanstva.

Idemo dalje. Načelo jedinstva, koje je temelj naučavanja Teozofije, nudi generaliziranu sliku evolucijskog procesa, i uključuje detaljan opis ljudskog carstva Prirode i stupnjeva njegovog evolucijskog razvoja. Ovo znanje nam omogućuje da vidimo jedinstvenu sudbinu čovječanstva i shvatimo jedinu svrhu svakog pojedinog ljudskog bića. Ovo znanje u svojoj srži ima dubok ideološki utjecaj koji može podići svijest ljudi o razlikama koje ih razdvajaju.

Kada je Teozofsko društvo (TD), čiji je tvorac i ideolog bila naša velika sunarodnjakinja Helena Blavatsky, objavilo svoj prvi cilj, stvaranje jezgre Univerzalnog bratstva čovječanstva, ta se ideja mnogima učinila utopističkom i nedostižnom. Tijekom godina postojanja TD-a u svijetu, od 1875. godine, ideal ljudskog bratstva već je dobio vidljive obrise i prestao biti teorijska apstrakcija.

Stoga, govorimo o drugom važnom transformacijskom procesu koji se polako odvija u svijetu, a to je (2) **formiranje novih odnosa među ljudima**. Ako su sredinom 20. stoljeća ekonomija i tehničke znanosti bili najčešći smjerovi koje su pristupnici 24 sveučilišta željeli svladati, sada su to psihologija i strani jezici. Ovo je tektonska promjena prioriteta! Kako čovječanstvo pokazuje svoju spremnost da prihvati i provede ideju Jedinstva, ideju Bratstva?

To se ne čini ni na koji drugi način nego umijećem izgradnje ispravnih međuljudskih odnosa, umijećem uspostavljanja ne-antagonističke interakcije među ljudima, među carstvima Prirode, među narodima, među narodima i državama — u politici, u gospodarstvu, čak i u procesu rješavanja akutnih i aktualnih konfliktnih problema čovječanstva. Zajedno učimo graditi odnose koji se ne temelje na zahtjevima naše pohlepne i agresivne osobnosti, već pod vodstvom našeg Višeg Ja, našeg pravog Učitelja i vodećeg ujedinjujućeg principa, čije su glavne manifestacije ljubav i altruizam.

S jedne strane, te promjene odgovaraju božanskom planu i stoga su na neki način neizbježne. S druge strane, čovječanstvo mora imati avangardu koja usmjerava takav napredak i pokazuje put. Majstori su stvorili TD upravo s tim ciljem na umu — okupljanju onih koji mogu utrti nove staze, postati takva avangarda. A to uopće ne znači tehnološke inovacije. Ovo se ponovno odnosi na unutarnje kvalitete koje ljudi svjesno njeguju u sebi, poboljšavajući sve oblike svog manifestiranja u svijetu, utječući tako na svoju okolinu i mijenjajući duhovnu klimu društva.

Dakle, možemo vidjeti da danas imamo vrlo veliku teoretsku i praktičnu prtljagu za provedbu ideje Bratstva. Zapravo, cjelokupno učenje Teozofije ima za cilj objasniti čovjeku temeljno jedinstvo svih stvari, a posebno temeljno jedinstvo čovječanstva. Ako se takva načela prihvate i asimiliraju, ona će dovesti do odgovarajućih akcija i djela. I tada će se svijet oko nas promijeniti. Novi svjetonazor potiče čovjeka na prihvatanje novih razina odgovornosti i budi potrebu za osobnim sudjelovanjem u zadaćama obnove života na novim, plemenitijim i savršenijim temeljima. U *Ključu Teozofije* HPB je

nazvala "altruizam sastavnim dijelom samorazvoja". Također je napisala: "Sposobnost spoznaje ne proizlazi iz knjiškog znanja ili čiste filozofije, već uglavnom iz istinskog prakticanja altruizma u djelima, riječima i mislima, jer ta praksa čisti omotač duše i dopušta svjetlosti da prođe u ljudski um. Budući da je ljudski um u stanju snage receptivan, mora se pročistiti od osjetilne percepcije, a najispravniji način da se to postigne leži u spoju filozofije s najvišim vanjskim i unutarnjim vrlinama." (*Studije o okultizmu*) Prema HPB, "Samo altruizam . . . može dovesti pojedinca do stapanja njegovog sićušnog Ja s Univerzalnim Ja." (*Okultizam i okultne umjetnosti*)

I konačno, treći čimbenik koji generira globalne društvene transformacijske procese također se zasniva na Načelu jedinstva. Ovo je još jedno važno područje u kojem ideje Teozofije mogu dati poticaj za transformaciju, što vodi prema jedinstvu i međusobnom razumijevanju. (3) **To je područje religija.** Ono je danas vrlo bolno za čovječanstvo, jer se više od polovice vojnih sukoba u svijetu odvija na vjerskoj osnovi. Zajedničko podrijetlo religija, istovjetnost moralnih zapovijedi svih religijskih učenja, objašnjenje pravilnosti individualnih karakteristika u načinima prenošenja znanja o Bezvremenoj Mudrosti svake pojedine religije; svim tim aspektima posvećena je pozornost u *Razotkrivenoj Izidi* i drugim djelima HPB.

Izraz "Bratstvo religija", usvojen kao osnova za razumijevanje zajedništva tih javnih institucija, iznenađujuće točno odražava stav Teozofije o tom pitanju, iako u isto vrijeme izaziva protest i odbacivanje nekih denominacija i vjerskih organizacija. Svjetske religije danas ne ispunjavaju svoju zadaću zadovoljenja duhovnih potreba ljudi. Tužno je, ali upravo religije često postaju izvor agresije i sukoba u svijetu, potičući fanatizam svojih sljedbenika. Dogmama opterećeno znanje Crkve zatvoreno je za percepciju novih ideja, ne zadovoljava radoznali um današnjeg obrazovanog čovjeka i ne može asimilirati suvremene znanstvene ideje. Istodobno, ideja Bratstva religija sve aktivnije dobiva svoje pristaše u svijetu. Teozofija se afirmira kao "Religija Mudrosti" za buduće planetarne civilizacije.

Sve što je rečeno o društvenim procesima transformacije koja je pokrenuta ulaskom Teozofije u svijest čovječanstva, nedvojbeno se odnosi na svaku pojedinu osobu koja je nositelj tog znanja i model odgovarajućeg načina života. Sada želim nadopuniti ono što je ranije rečeno o procesima društvene transformacije s nekim aspektima koji se izravno tiču osobe koja počinje proučavati iskonsku mudrost, odnosno Teozofiju. Ovdje se želim pozvati na autoritativne izvore koji, po mom mišljenju, ističu pojedine važne značajke tih transformacijskih potencijala ugrađenih u teozofska naučavanja.

Četvrti predsjednik TD-a, Curuppumullage Jinarajadasa, u svojoj je izvrsnoj knjizi *Praktična Teozofija* izjavio: „Postoje tri temeljne istine Teozofije koje mijenjaju čovjekov stav prema životu čim ih počne primjenjivati.

. . . One su:

1. Čovjek je besmrtna duša, koja kroz vjekove raste do ideala savršenstva.
2. Rast duše se događa kroz učenje suradnje s božanskim planom, koji je evolucija.
3. Čovjek uči surađivati s božanskim planom, prije svega, učeći pomagati svojim bližnjima”.

Ove riječi smatram iznimno važnima u karakterizaciji onoga što teozofa razlikuje od običnog čovjeka koji još nije ovladao Božanskom Mudrošću i nije se uzdigao do razine suradnje s evolucijom. Vrlo dobro razumijemo da se takva suradnja može postići samo skidanjem našeg malog ja s pijedestala, odnosno ukroćivanjem i pokoravanjem naše niže prirode, naše persone, naše osobnosti. Postoji još jedan individualni aspekt koji ne mogu zanemariti. HPB je o tome pisala u trećem svesku *Tajne nauke, članak 1. upozorava:*

"Postoji čudan zakon u Okultizmu koji je potvrđen i dokazan tijekom tisuća godina istraživanja; i

kroz sve godine koje su prošle od početka Teozofskog Društva, ovaj zakon je nepromjenjivo potvrđen u gotovo svakom slučaju. Dovoljno je samo da netko stupi na stazu "probacije" kako bi se počele pojavljivati neke okultne posljedice. A prvi od njih je otkrivanje prema van svega što je u čovjeku do sada bilo u stanju mirovanja: njegove nedostatke, navike, kvalitete i skrivene želje, dobre ili loše, ili ravnodušnost... U PODRUČJU OKULTNOG OVO JE NEPOVREDIV ZAKON."

Mislim da svatko od nas može potvrditi ove riječi. Štoviše, rad na tome dovodi do unutarnjih transformacija, dubljeg upoznavanja sebe, svojih mogućnosti, svojih snaga i slabosti. Bez sumnje, ovdje nisam iscrpila temu, opisujući ove važne, po mom mišljenju, individualne i društvene čimbenike transformacijskog potencijala ugrađenog u učenja Teozofije. Postoje i druge sfere ljudskog djelovanja gdje se ujedinjujuća moć ideja Teozofije počela očitovati, a to ima veliku budućnost, jer mi, kao čovječanstvo, ulazimo u uzlaznu spiralu našeg razvoja. Zajedno, ovi su procesi vjesnici Nove ere i određuju osnovu za formiranje buduće kulture i civilizacije.

Nemojmo očajavati što nastojanja ujedinjenja i procesa sinteze ne idu brzinom kojom bismo željeli. Žurba nije svojstvena Prirodi. A ljudska svijest je najveća vrijednost za Stvoritelja. Stoga zahvaljujemo HPB na pruženoj prilici i bit ćemo sretni zbog malog koraka koji svatko od nas osobno i svi zajedno možemo učiniti u smjeru razvoja vlastitih predodžbi o svemiru i čovjeku, te ćemo s nadom gledati u budućnost. Uostalom, naša budućnost je svijetla i lijepa! Kako je divno što smo ti i ja, premda živimo tako daleko jedno od drugoga, na različitim kontinentima, preuzeli na sebe odgovornost da donosimo ove promjene, razumijemo i podržavamo jedno drugo na ovom veličanstvenom i teškom putu!

. . .Prolaze sve moje mlade godine,
Prolaze bez svrhe,
A moje oči za to vrijeme suze
Vjetrovi blijede moje kose.
Srce mi tone, bježi od danjeg svjetla,
Kao zatočena ptica.
Što mi koristi sva moja ljepota,
Ako nemam sreće?
Teško meni, siročetu,
Da živim dalje,
Svi su moji ljudi poput stranaca -
Nemam s kim razgovarati;
Nemam kome postavljati pitanja
Zašto mi oči suze.
Nemam kome slobodno reći
Što moje srce želi,
Zašto moje srce, samo kao golubica
Danju i noću tuguje. . .

Taras Shevchenko,
Dumka, prevela Clarence A. Manning,
St. Petersburg, 1838.

*Članak preveden iz *The Theosophist*, Vol. 146.7, travanj 2025. by Željko